

زندگی صحنه‌ی مکتوبی هنر است

هر کسی نغمه‌ی خود خواند و از صحنه رود
صحنه پیوسته به جاست

غرم آن نغمه‌ی مردم پاد

امتیاز نشر کتاب‌های اندیشه‌سازان در پی تصمیم آن مؤسسه به تعلیق
کلیه‌ی فعالیت‌های خود، رسم‌آطی توافقی نامه‌ای دو جانبه برای مدت
معین به انتشارات مبتکران واگذار شده است.

سبیطی، هامون، ۱۳۵۲ -

زبان و ادبیات فارسی عمومی پیش دانشگاهی (۱) / مؤلف: دکتر هامون سبیطی

تهران: مبتکران، ۱۳۸۴. ۲۰۹ ص.: جدول

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

ISBN : 964 - 395 - 467 - 6

عنوان روی جلد مبتکران: پرسش های چهارگزینه ای زبان و ادبیات فارسی عمومی (۱) پیش دانشگاهی
«چاپ قبلی این کتاب توسط انتشارات اندیشه سازان بوده است»

۱. ادبیات فارسی - کتاب های درسی - راهنمای آموزشی (متوسطه). ۲. ادبیات فارسی - آزمون ها و تمرین ها (متوسطه). ۳. فارسی - دستور - کتاب های درسی - راهنمای آموزشی (متوسطه).

۴. دانشگاه ها و مدارس عالی - ایران - آزمون ها، الف. عنوان -

ب. عنوان: مبتکران: پرسش های چهارگزینه ای زبان و ادبیات فارسی عمومی (۱) پیش دانشگاهی.

۱۷۱۸/۱۳۳۱/۲۶/۲۳۳۱ PIR ۷۶/۸۴۰

کتابخانه ملی ایران

۳۶۵۲۱-۸۴م

شابک: ۶-۴۶۷-۳۹۵-۹۶۴

ناشر: انتشارات مبتکران (پروانه نشر: ۱۶۷/۱۰۲)

تهران، میدان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان نظری، پلاک ۱۱۹، کدپستی ۱۳۱۴۷۶۴۹۹۱

E-Mail: post@mohtakeran.org

تلفن ۹۱ - ۶۶۹۵۴۳۹۰ دورنگار ۶۶۹۵۴۳۹۲

نام کتاب : زبان و ادبیات فارسی عمومی پیش دانشگاهی (۱)

مؤلف : دکتر هامون سبیطی

نوبت چاپ : سی و هفتم ۱۳۸۴ (چاپ اول انتشارات مبتکران)

شمارگان : ۳۰۰۰ نسخه

حروف نگاری : مؤسسه ی فرهنگی - انتشاراتی اندیشه سازان

لیتوگرافی : طیف نگار

چاپ : الوان

قیمت ۱۸۰۰ تومان

حقوق چاپ و نشر، محفوظ و مخصوص ناشر است و هرگونه کپی برداری

یا نقل مطالب بدون اجازه ناشر پیگرد قانونی دارد

«درباره‌ی این کتاب و شیوه‌ی درست استفاده از آن»

این مجموعه پاسخگوی نیاز شما دانش‌آموزان کوشایی است که دست‌یابی به نمرات برتر کنکور در درس ادبیات را هدف خود قرار داده‌اید و از همین‌رو در این مجموعه از بازگویی مطالب و توضیحاتی که عیناً در کتاب درسی به آنها اشاره شده یا طرح تست‌هایی که با نگاهی سطحی به کتاب، قابل پاسخ‌گویی هستند، خودداری شده است.

تأکید اصلی در این کتاب، بر توضیح مطالب مبهم و دشوار و اشاره به نکته‌هایی بوده است که لایه‌لای مطالب کتاب درسی وجود دارند، ولی شاید شما هنگام مطالعه‌ی درس‌ها به وجود آنها یا اهمیتشان پی‌نبرید.

همچنین در این مجموعه از بیان مطالب و تست‌هایی که امکان مطرح شدنشان در کنکور وجود ندارد، خودداری شده است و کوشش بر آن بوده که احتمال مطرح شدن هریک از تست‌های این مجموعه یا تست‌هایی مشابه با آنها در آزمون‌های ورود به دانشگاه بالا باشد. (نگاهی به پاسخ‌نامه‌ی کنکورهای سراسری سال‌های اخیر در پایان هر یک از بخش‌های این کتاب، گواه این مدعاست.) به طور کلی تست‌های این کتاب به دو دسته قابل تقسیم است:

یک دسته از تست‌ها با طرح پرسشی از مطالبی که در کتاب درسی مورد بحث قرار گرفته‌اند، شما را از اهمیت آن مطالب و نکات تستی مربوط به آنها آگاه می‌کند؛ آن‌گاه در قسمت پاسخ، اگر برای درک بهتر آن مطالب توضیحی اضافه بر آنچه در کتاب آمده است لازم به نظر رسد، آن توضیح ارائه می‌شود و در غیر این صورت با ذکر نشانی مطلب مورد نظر در کتاب درسی، مطالعه‌ی دقیق‌تر آن به شما توصیه می‌شود.^(۱)

در دسته‌ی دوم از تست‌ها، مطالب و نکته‌هایی مورد پرسش قرار گرفته‌اند که دانستن آن‌ها برای موفقیت در کنکور ضروریست، هر چند در کتاب پیش‌دانشگاهی اشاره‌ای به این نکات یا مطالب نشده است و یا به صورتی مختصر و گذرا از آن‌ها سخن به میان آمده.^(۲)

گرچه شاید بسیاری از شما در آغاز قادر به پاسخ‌گویی به این دسته از تست‌ها نباشید، اما طرح مطالب و نکته‌های جدید، ابتدا در قالب پرسش و تست و سپس توضیح و آموزش آن‌ها، باعث می‌شود که در شما انگیزه‌ی بیشتری برای آموختن آن مطالب و نکته‌ها به وجود آید؛ در واقع در این روش، شما پیش از یادگیری هر مطلب، با کاربرد آن آشنا می‌شوید و می‌پذیرید که آموختن آن برای شما لازم است و به این ترتیب آموختن

۱- بسیاری از تست‌های مطرح شده در بخش نخست و بخش دوم هر فصل، جزء این دسته هستند.

۲- بسیاری از تست‌های مطرح شده در بخش‌های سوم، چهارم هر فصل، جزء این دسته از تست‌ها هستند.

مطالب و نکات کنکور از ماجرایی سردرگم و ملال‌آور به فرایندی آگاهانه و همراه با انگیزه تبدیل می‌شود. از دیگر ویژگی‌های خاص این کتاب شیوه‌ی **پاسخ‌گویی دو مرحله‌ای** به بسیاری از تست‌هاست:

۱- توضیح: در این قسمت بدون اشاره به پاسخ تست، مطلب یا نکته‌ای که تست مورد نظر بر پایه آن طرح شده است، آموزش داده می‌شود و شما پس از فراگیری آن هنوز فرصت دارید که در پاسخ خود تجدیدنظر کنید.

۲- پاسخ: در این قسمت برپایه‌ی مطالب کتاب درسی یا توضیحات تست مورد نظر یا تست‌های قبلی، گزینه‌ی درست مشخص می‌گردد.

توجه داشته باشید که بسیاری از تست‌های این مجموعه تنها در صورتی برای شما قابل پاسخ‌گویی خواهند بود که توضیحات مربوط به تست‌های قبلی را فراگرفته باشید، از این رو توصیه‌ی نگارنده براین است که برای استفاده‌ی بهتر از این کتاب، **پس از مطالعه‌ی کامل نکات و توضیحات مربوط به هر تست به سراغ تست بعدی بروید** و از تست‌های این کتاب در ابتدا به شکل یک آزمون استفاده نکنید.

در این مجموعه هریک از فصل‌های کتاب درسی در چهار بخش بررسی شده است:

- بخش نخست، معنا و املا‌ی واژه‌ها

شما پیش از پاسخ‌گویی به تست‌های این بخش، حتماً باید با معنا و املا‌ی واژه‌های مهم فصل مورد نظر، به ویژه **واژه‌های ستاره‌داری** که در پایان کتاب توضیحاتی در مورد آن‌ها بیان شده است، آشنا باشید؛ آنگاه پاسخ‌گویی به تست‌های این بخش به شما کمک می‌کند که آموخته‌های خود را به کار گرفته بر آن‌ها مسلط شوید و همچنین به نکاتی که به آن‌ها توجه نکرده یا از یاد برده‌اید، دقت کافی بنمایید.

سمی بر این بوده است که در این بخش، اغلب واژه‌های دشوار و مهمی که در متن درس‌ها و تمرین‌ها وجود دارند، اما در فهرست واژگان انتهای کتاب به آن‌ها اشاره‌ای نشده است مورد بررسی قرار گیرند.

- بخش دوم، معنا و مفهوم متون و اشعار

خوشبختانه نویسندگان صاحب‌نظر و خوش ذوق کتاب معنا و مفهوم بسیاری از ابیات و عبارات دشوار را در پایان هر درس توضیح داده‌اند، به همین دلیل، شرط استفاده کامل از تست‌های بخش دوم، آشنایی شما با **توضیحات کتاب** است، آنگاه با استفاده از تست‌ها و توضیحات این بخش می‌توانید به سنجش آموخته‌های خود بپردازید و همچنین با معنا و مفهوم بیت‌ها و عبارت‌هایی که دارای پیچیدگی‌هایی هستند و در کتاب درسی توضیحی در مورد آن‌ها ارائه نشده است، آشنا شوید.

- بخش سوم، سبک‌ها و انواع ادبی - تاریخ ادبیات

در این بخش به طور عمده به بررسی مطالب و نکات مربوط به درآمد هر فصل خواهیم پرداخت و سپس نکات و تست‌های مربوط به مقدمه‌ی درس‌ها و تاریخ ادبیات طرح می‌شود و روشن است که آشنایی قبلی شما با مطالب کتاب درسی در این زمینه، ضروری است.

- بخش چهارم، آرایه‌های ادبی

فصل پنجم این مجموعه به آموزش کامل آرایه‌های ادبی اختصاص داده شده است و آشکار است که تست‌ها و توضیحات بخش چهارم هر فصل از این کتاب هنگامی برای شما قابل استفاده خواهد بود که مطالب فصل پنجم را به دقت آموخته باشید.

همچنین در پایان هر بخش، تمامی تست‌های مربوط به آن بخش، از کنکورهای سراسری، آزاد و آزمایشی تا سال ۱۳۸۱ گردآوری شده است^(۸)؛ تا شما پس از آموختن نکات و مطالب هریک از فصل‌ها، میزان توانایی خود را در پاسخ‌گویی به تست‌های کنکور سال‌های اخیر منجک بزنید. در پایان کتاب نیز پس از یک آزمون کلی، تست‌های کنکورهای سراسری و آزاد سال ۱۳۸۲ گردآوری شده است. به این امید که کتاب حاضر نه در حرف و ادعا، بلکه در آزمون و عمل، نیازها و انتظارات شما عزیزان را برآورده سازد.

پیروز و کامروا باشید!

هامون سبطی

.... و آنگاه آفتابگردانی از گوشه‌ای طلوع کرد و به میان کارهای ما سرک کشید. و ما هیچ ندانستیم آمدنش از کدامین سو بود. می‌دیدمش که هر روز از سحرگاهان یک‌جا می‌نشاند، و بالا آمدن خورشید را نظاره می‌کند، و تا شامگاهان، همچنان روی بر او نگاه می‌دارد و با او می‌گردد. آنگاه تازه دانستیم که چرا به او می‌گویند «آفتابگردان»!

و از آنجایی که خورشید در اسطوره‌ها نماد «حقیقت» بود، آفتابگردان را نکو داشتیم، و خواستیم تا با ما بماند و نشان ما باشد؛ نه به آن نشان که خود را حقیقت پنداریم، و نه حتی به آن توهم که روی خود را به سوی حقیقت بدانیم؛ بلکه تنها به نشان آرزویی که در سويدای قلبمان رویدن گرفته بود، که: «ای کاش می‌توانستیم آن‌گونه باشیم».

و اگر غیر از این بود، او هرگز نمی‌پذیرفت!

به نام منشأ تفکر و دانش

مقدمه‌ی ناشر

ادبیات، این موسیقی زیبای کلام را چگونه می‌توان توصیف کرد، که خود وصف‌کننده‌ی همه‌ی احوال و عوالم بشری است. آن دم که در میان محاسبات لگاریتمی پیچیده، واکنش‌های درهم تنیده‌ی بیوشیمیایی و فرمولهای چند طبقه‌ی فیزیک مدرن گرفتار می‌آیی، آن دم که عبور قواعد حاکم بر جریانات متناوب سینوسی از میان سلولهای قشر خاکستری، مغزت را می‌گذارد، خسته و کوفته آنها را به کناری می‌اندازی و از دخمه‌ی تناسبات تجربی به حیطه‌ی مصفای روح قدم می‌گذاری تا به قول شاعر، بگذاری که احساس هوایی بخورد، قدم زنان می‌روی تا کنار آن حوض کوچک آبی که صدای شرشر فواره‌ی کوچکش با تناوبی دلپذیر [و غیرسینوسی!] روح را می‌نوازد. روی آن تخت چوبی که گلیم قومی روی آن افتاده و لبه‌هایش از کنار تخت آویخته، چهارپاچه می‌نشینی. ریه‌هایت را با نفسی عمیق، پر از اکسیژن لذت می‌کنی و بعد، کتاب آن پیر تزویر ستیز را مقابلت می‌نهی. می‌گذاری که باد صبا به میان برگهای کتاب پیچد و برایت تفأل بزند. از میان صدای برگهای همیشه بهاری کتاب، این نوا به گوش جانت می‌رسد که:

تا دل هرزه‌گرد من رفت به چین زلف او زان سفر دراز خود عزم وطن نمی‌کند

یک بار می‌خوانی، ده بار می‌خوانی، دو ده بار، سه ده بار، ... و هر بار بیشتر ایمان می‌آوری که این لامصب! اصلاً نقاش بوده است نه شاعر، که کدامین نقاش می‌تواند چنین تصویری در ذهن ایجاد کند. باز هم باد در میان برگها می‌پیچد. می‌خوانی:

بُود آیا که در میکده‌ها بگشایند	گره از کار فروبسته‌ی ما بگشایند
اگر از بهر دل زاهد خودبین بستند	دل قوی‌دار که از بهر خدا بگشایند
در میخانه بستند خدایا میسند	که در خانه‌ی تزویر و ریا بگشایند

در آن وقت به این پیر صادقی حق می‌دهی که بگوید:

صبحدم از عرش می‌آمد خروشی، عقل گفت قدسیان گویی که شعر حافظ از پر می‌کنند!

احساس می‌کنی که مجموعه‌ات خنک می‌شود. با هر بیتی که می‌خوانی، چیزی جدید نه فقط بر مخزن

اطلاعات، بلکه بر شخصیت، بر شعور، بر اندیشه‌ات اضافه می‌شود. بعد با خود می‌گویی، بگذار سری هم به این جدیدترها بزنم، که اخوان تو را به سوی خود می‌خواند:
سه ره پیداست.

نوشته بر سر هر یک پسنگ اندر،
حدیثی که ش نمی‌خوانی بر آن دیگر.
نخستین: راه نوش و راحت و شادی.
به ننگ آغشته، اما رو به شهر و باغ و آبادی.
دو دیگر: راه نیمش ننگ، نیمش نام،
اگر سر بر کنی غوغا، و گر دم در کنی آرام.
سه دیگر: راه بی‌برگشت، بی‌فوجام.

من اینجا بس دلم تنگ است.
و هر سازی که می‌بینم بد آهنگ است.
بیا ره توشه برداریم،
قدم در راه بی‌برگشت بگذاریم،
بینیم آسمان «هرکجا» آیا همین رنگ
است؟

احساس سبکبالی می‌کنی، و هرچه بیشتر بر پهنه‌ی بی‌کران پهن‌دشت ادبیات می‌نگری، خود را کوچکتر حس می‌کنی، و بیشتر پی به قدرتی می‌بری که در این نقاشی واژه‌ها نهفته است. چه بسازند پیامها و تأییراتی که در نهایت ظرافت و دقت و تیزهوشی به آدمی القا می‌شوند، و چه نیکی‌ها که از این واژه‌ها بارور می‌گردند، می‌زایند، زیادت‌ر می‌شوند؛ و تو دلت می‌خواهد که با تمام وجودت فریاد بزنی: «آهای، شعر، تو چقدر خوبی!» احساس می‌کنی که می‌توانی با ادبیات به جنگ بدی‌ها بروی، و به جامعه طراوت و شادابی ببخشی. به هر جامعه‌ای. حتی به آن جامعه‌ای که در آن:
«دهانت را می‌بویند،

مبادا گفته باشی دوستت دارم!»^۵

فصل نخست: تمهید و مناجات

۱	بخش نخست: معنا و املاى واژه‌ها
۸	بخش دوم: معنا و مفهوم متون و اشعار
۱۵	بخش سوم: سبک‌ها و انواع ادبی - تاریخ ادبیات
۱۹	بخش چهارم: آرایه‌های ادبی

فصل دوم: ادبیات عامی

۲۵	بخش نخست: معنا و املاى واژه‌ها
۳۱	بخش دوم: معنا و مفهوم متون و اشعار
۴۳	بخش سوم: سبک‌ها و انواع ادبی - تاریخ ادبیات
۵۱	بخش چهارم: آرایه‌های ادبی

فصل سوم: ادبیات مثالی

۵۶	بخش نخست: معنا و املاى واژه‌ها
۶۴	بخش دوم: معنا و مفهوم متون و اشعار
۹۲	بخش سوم: سبک‌ها و انواع ادبی - تاریخ ادبیات
۱۰۱	بخش چهارم: آرایه‌های ادبی

فصل چهارم: ادبیات تعلیمی

۱۰۹	بخش نخست: معنا و املاى واژه‌ها
۱۱۶	بخش دوم: معنا و مفهوم متون و اشعار
۱۳۲	بخش سوم: سبک‌ها و انواع ادبی - تاریخ ادبیات
۱۳۶	بخش چهارم: آرایه‌های ادبی

فصل پنجم: آشنایی با آرایه‌های ادبی

۱۴۱	- تعریف آرایه‌های ادبی
۱۴۲	آرایه‌های ادبی لفظی
۱۴۲	- واج‌آرایی
۱۴۳	- سجع
۱۴۴	- توصیف
۱۴۵	- جناس

۱۴۹	آرایه‌های ادبی معنوی
۱۴۹	- مراعات نظیر
۱۴۹	- تضاد
۱۵۰	- متناقض‌نما
۱۵۱	- عکس
۱۵۱	- لَف و نشر
۱۵۲	- تلمیح
۱۵۲	- تضمین
۱۵۳	- اغراق
۱۵۴	- حسن تعلیل
۱۵۴	- مثل
۱۵۴	- تمثیل و اسلوب معادله
۱۵۶	- ایهام
۱۵۷	- ایهام تناسب
۱۵۹	- تشبیه
۱۶۲	- مجاز
۱۶۳	- استعاره
۱۶۵	- کنایه
۱۷۰	- تشخیص (آدم‌نمایی)
۱۷۰	- حس‌آمیزی
۱۷۳	آزمون کلی آرایه‌های ادبی
۱۷۸	تست‌های مربوط به آرایه‌های ادبی از کنکور سراسری سال ۸۱

آزمون کلی زبان و ادبیات فارسی عمومی (۱)

۱۸۶	آزمون کلی زبان و ادبیات فارسی عمومی (۱)
۱۹۴	تست‌های آزمون سراسری سال ۸۲
۱۹۸	تست‌های آزمون دانشگاه آزاد سال ۸۲
۲۰۲	فهرست منابع و مآخذ